

Sosyalist Arnavutluk Döneminde Sanatın Siyasal İşlevleri

Ledjo ZENELİ*

ÖZ

1945-1992 yıllarını kapsayan Sosyalist Arnavutluk dönemi üzerinde bir çok araştırma yapılmıştır. Bu dönemde sanatla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında genelde sanatın kurumsallaşması ve devlet tarafından nasıl algılandığı üzerinde durulmuştur. Sanatsal bir alan olan şarkıların rejimi meşrulaştırma işlevine ilişkin araştırmalar ise bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikle sanat ve siyaset ilişkisine sosyolojik bir değerlendirme yapılarak başlanmıştır. Sonra o dönemde yapılan on bir tane şarkı üzerinde nitel araştırma yöntemi kapsamında içerik analizi uygulanmış olup bu işlevin niteliği ve boyutları tespit edilmiştir. Bulgulara göre *siyasal iktidarın meşrulaştırılması, siyasal liderin karizmasının meşrulaştırılması ve dış politikada alınan kararların meşrulaştırılması* olarak ortaya çıkan üç işlevin incelenen şarkılarda yoğun olarak bulunduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca bulgular ışığında bakıldığında resmi ideolojinin savunduğu “sanat toplum için” anlayışı çok spekülatif olması nedeniyle reddedilmiş ve bunun yerinde “sanat parti için” anlayışın daha gerçekçi olduğu öne sürülmüştür. Sonuç kısmında ise çalışmanın özgün özellikleri ileri sürülerek buna benzer konularda yapılabilecek diğer araştırmalara katkısı tartışılmıştır. En son bölümde ise İngilizce dilinde geniş özet bölümü verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyalist Arnavutluk, Sanat, Siyasal İktidar, Dış Politika, Karizma, Sanat Parti İçin.

Political Functions of Art in the Period of Socialist Albania

ABSTRACT

There are many studies on Socialist Albania that cover the years 1945-1992. Studies of art in this period have focused on the institutionalization of art and how it was perceived by the state. However there are no studies about the function of songs to legitimize the regime. Therefore, in this study, firstly was started by making a sociological interpretation of relationship between art and politics. Then, by giving the artistic context of regime about was conducted a content analyze on eleven songs produced in that period and the nature with dimensions of this function was also determined. According to the findings, it was revealed that three functions emerged as *legitimization of political power, legitimization of the charisma of the political leader and legitimization of the decisions taken in foreign policy* were strongly present in the examined songs. It was also argued that the perspective “art for party” is more realistic than the “art for society” which has been a widely supported perspective by the regime. In the result part was discussed about contributions of this study. There is also an English extended abstract part in the end.

Keywords: Socialist Albania, Art, Political Power, Foreign Policy, Charisma, Art For party.

1. Giriş

1912 yılında Osmanlı’dan bağımsızlığını ilan edip ulus bir devlet olarak sahneye çıkan Arnavutluk 1939 yılında İtalya tarafından işgal edilir. Bu dönem içerisinde komünist fikirlerden ilham alan bazı gruplar birleşerek faşist güçlere karşı savaşmaya başlarlar. Bu gruplar ise 1945 yılında İtalya’nın iflasından sonra alternatif bir iktidar temsilcisi olarak karşılarında duran ve komünist fikirler içermeyen diğer grupları yenerek ülkenin yönetimini ele geçirirler. Bu şekilde tek partili bir siyasal yapı inşa ederler (Duka, 2007, s. 206 - 230). Zamanla sıkı bir diktatörlük biçimine dönüşen devlet, Marksizm – Leninizm ilkeleri doğrultusunda, ilerleme amacıyla toplumdaki her unsuru kontrol etmeyi kendine görev edinir. Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması, kooperatiflerin oluşturulması, dinlerin tamamen yasaklanması, ulusal kimliğin devleti yöneten parti ve liderle özdeşleştirilmesi, eğitimin de bir siyasi propaganda aracı haline dönüşmesi gibi yeni hayatı ve yeni insanı “yaratmaya” yönelik birçok reform alınır ve uygulatılmaya çalışılır. Bu reformlar kapsamında yer alan ve bu makalenin temel iddiasını oluşturan bileşenlerden bir tanesi de sanatın bir propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmasıdır.

Dönemin siyasi iktidarın propagandasını yapmaya zorlanan sanat çok önemli siyasal işlevler yerine getirmiştir. Bu işlevlerin en önemlisi ise bir meşrulaştırma aracı olmasıdır. Bu bağlamda *siyasal iktidarın*,

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar**, Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, zeneli294@gmail.com
Makalenin Gönderim Tarihi: 30.12.2022; Makalenin Kabul Tarihi: 02.05.2023

Citation/Atf: Zeneli, L. (2023). Sosyalist Arnavutluk döneminde sanatın siyasal işlevleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 54-66. <https://doi.org/10.52642/susbed.1227047>

siyasal liderin karizmasının ve dış politikada alınan kararların sanat aracılığıyla meşrulaştırılıp meşrulaştırılmadığı bu çalışmanın temel sorularını oluşturmaktadır. Dolayısıyla makalenin temel amacı, ifade edilen üç siyasal işlevin sanat eserlerinde nasıl yansıdığını göstermektir. Bu amacı gerçekleştirmek için sosyalist dönem boyunca yapılmış marş niteliğinde olan on bir tane şarkı üzerinde nitel araştırma yöntemi kapsamında içerik analizi uygulanmıştır. Şarkıların içeriklerinden amaçlarla ilgili olan belli sözlere atıfta bulunarak söz konusu işlevlerle olan bağlantısı gösterilmiştir. Yapılan araştırmadan sonra bu işlevlerin incelenen şarkılar içerisinde yoğun olarak bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte sanatın bir meşrulaştırma aracı olarak işlev görmesinin “sanat toplum için” anlayışından çok, “sanat parti için” anlayışını desteklediği tespit edilmiştir. Buna göre “sanat toplum için” anlayışı rejimin resmi söylemi tarafından ileri sürülse de bu dönemin gerçekliği hakkında zengin bilgiler sunan bu şarkılara bakıldığında söz konusu yönergenin çok spekülatif olduğu görülmektedir. Dolayısıyla parti, lider ve ideolojiyi sürekli vurgulayan bu şarkıların amaçlarının da “sanat parti için” anlayışına dayanan kavramsal tutumunu desteklemek olduğunun kanaatine varılmıştır.

Arnavutluk'ta sosyalist rejimin sanatı nasıl değerlendirdiği konusunda birçok çalışma bulunsa da Türkiye'de böyle bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Arnavutluk'ta var olan çalışmalar da genelde teorik düzeydedir ve yukarıda söz edilen işlevlerin sanat eserleri üzerinde sistematik olarak nasıl yansıdığını açıklayan ampirik çalışmalar bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu makalenin özgünlüğü ve önemi literatüre bu yönde hem bilgi eklenmesi hem de bu rejimin sanatsal gerçekliğine ilişkin yeni bir bakış açısı geliştirmesi bakımından net bir şekilde görülmektedir.

Çalışmanın genel yapısına bakılacak olursa öncelikle araştırmacının kapsamı, amacı ve bulguları ileri sürülerek genel bir bağlam yansıtmak amacıyla özet ve sonra giriş kısmı verilmiştir. Sonra teorik alan konulmuştur. Teorik alan iki başlıktan oluşmaktadır. Birinci kısımda makalenin temel amacının ışığında sosyolojik perspektif açısından sanat ve siyaset ilişkisine odaklanırken, ikinci kısımda bu çerçevede Sosyalist Arnavutluk dönemindeki sanat anlayışına yönelik yapılan araştırmalar doğrultusunda sanatın devlet tarafından nasıl algılandığına odaklanılmıştır. Daha sonra toplanılan verilerin analizi yapılarak bulgular kısmı verilmiştir. Bundan sonra sonuçların tartışıldığı ve çalışmanın katkısının verildiği sonuç bölümü bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın genel çerçevesini yansıtacak şekilde İngilizce dilinde geniş özet kısmı da eklenmiştir. En son olarak da kaynaklar listesi verilmiştir.

2. Sosyolojik Perspektif Açısından Sanat ve Siyaset Arasındaki Etkileşim

“Günlük rutinlerin içine iyice daldığımızda, olup bitenlerin anlamı üzerinde pek durup düşünmeyiz; hatta özel deneyimimizi başkalarının başına gelenlerle karşılaştırmaya, bireysel olandaki sosyal olanı, tikel olandaki genel olanı görmeye fırsatımız hiç olmaz [...].” (Bauman, 2013, s. 19)

Belki de sosyolojik perspektifin en doğru ve kapsayıcı tanımı budur. Bauman'ın bu paragrafta belirttiğinin doğrultusunda sosyolojik imgelem bireysel olandaki sosyal olanı ve tikel olandaki genel olanı görmemize yardımcı olur. Sanat, toplumdaki birçok olgu gibi toplumsal şartlardan sürekli etkilenmektedir. Dolayısıyla toplumdan tamamen bağımsız bir şekilde sanat yapmak mümkün değildir. Toplumdaki değerler, normlar, güç ilişkileri, ekonomik durum ve genel olarak kültür, sanatın içeriğini etkileyebilmektedir. Buna göre sanat, toplumdaki diğer unsurlarla etkileşim içerisinde olması bakımından sosyolojik bir olgudur. Sanatın etkileşim içerisinde olduğu toplumun önemli kurumlarından biri de siyasettir. Bauman'ın yukarıda ifade edilen açıklamasının kapsamında değerlendirilecek olursa sosyolojik olarak sanat ve siyaset arasındaki ilişkisine bakmak aslında birinin diğerindeki genel etkisine odaklanmak demektir. Mesela sanatçının özgür demokratik toplumlarda yaptığı ve görünüşte özgün ve tikel gözükken belli bir sanatsal eserde dönemin siyasal ideolojisini görmek mümkündür. Bundan dolayı sanat ve siyaset arasındaki etkileşimin anlaşılması böyle bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

Siyaset, toplumdaki düzeni sağlamaya yönelik bir kurumdur. Ama devlet ile özdeş değildir. Devlet daha çok modern döneme özgü siyasal bir organizasyondur (Aydın, 2013, s. 183-185). Bu çalışmada ise makalenin amacı gereği nedeniyle siyaset kurumunun önemli bileşenlerden biri olan elitin siyasal gücü üzerine odaklanılmıştır. Sosyolojik olarak değerlendirildiğinde siyasetin toplumsal düzeni korumaya veya onu yönetmeye çalışırken sadece polis, hukuk, seçimler sistemi gibi alt kurumlarını kullanmamaktadır. Bununla birlikte, tarih boyunca insanlar için çok önemli bir unsur olagelmış olan sanatı da kullanabilmektedir. Sanat,

siyaseti bir şekilde çekebilmektedir. Çünkü sanatsal eserlerin toplumsal yaşamı değiştirmeye yönelik oldukça büyük bir etkisi vardır.

“Sanat ve siyaset kavramlarının ilişkisi, sanatın gücünün toplumsal işlevle kullanımının sergilendiği bir çerçevedir” (Gezer, 2017, s. 3091). Buna göre sanatın toplumsal bir işlev yerine getirdiği durumlarda siyaset ile ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Çünkü siyasetin en önemli bileşenlerden biri olan siyasal gücün uygulanması, toplumsal işlevlerin yerine getirilmesinde sık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda sanatsal bir eserin etkileme gücüne bağlı olarak gerçekleştirdiği siyasi nitelikteki toplumsal işlevlerden kaynaklı koşullar içerisinde, siyasal gücün bulunduğu ileri sürmek yerinde olacaktır. Sanatın sadece siyasal bir ideolojiyi meşrulaştırdığı durumlarda değil, siyasal izlerin açık bir şekilde sergilenmediği sanatsal eserlerde bile siyasetin izlerini bulmak mümkündür. Bu durumun özellikle günümüz dünyası için geçerli olduğu söylenebilir.

Modern düşünceyle birlikte her ne kadar siyasetin sanattan bağımsız olabileceği ve olması gerektiği vurgulanmışsa da böyle bir söylem artık geçerliliğini kaybetmiş görünmektedir (Yılmaz, 2014). Günümüzde, sanatçının daha özgür olması nedeniyle, sanatın siyasetten tamamen kopuk olduğu bir izlenim oluşmuşsa da, aslında hem sanat eserlerinde belli siyasi görüşlerin yansması olarak hem de sanatçının siyasi aktörlerle çatışması anlamında gibi birçok etkileşim formlarında bu ilişkinin belirginleştiği göze çarpmaktadır. Bunun yanında siyasetin sanatı kullanması en somut olarak toplumu bir bütün olarak yenilemek gibi amaçların hayata geçirilmesi süreçlerinde görülmektedir. Ancak yöneten sınıfın bunu yapabilmesi için kendi hegemonik üstünlüğünü korumak zorundadır. Dolayısıyla bu bakımdan sanatın en görünür siyasal işlevi bu amacın gerçekleşmesine dayandırılabilir. Mesela sosyalist rejimlerde bu durum çok net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sonraki bölümlerde de görüleceği gibi Sosyalist Arnautluk döneminde, sanat tam anlamıyla siyaseti meşrulaştıran bir araç olarak kullanılmıştır.

2.1. Sosyalist Arnautluğun Sanat Anlayışı

Bardhoshi'ye göre (2010) Arnaut devletinin toplumu bir bütün olarak değiştirmek amacıyla uygulamaya çalıştığı modern projeler üç dönem şeklinde ayrılabilir: 1. Oksidentalizm politikaları (yaklaşık olarak 1920 – 1939); 2. Yeni sosyalist insanın yaratılması amacıyla ‘özgürleştirme’ politikaları (1944-1992) ve Avrupalılaştırma politikaları (1992 – günümüze kadar).

Bu çalışmada ele alınan ise II. Dünya Savaşı sonrasında kendisini hem teorik hem de pratik düzeyde Marksizm – Leninizm ilkeleri kapsamında inşa etmeye çalışan yeni sosyalist rejimin uygulamaya başlattığı toplumsal projelere tekabül eden dönemdir. Bu ilkelerin gereği olarak tek partili hayat kurumsallaşmaya başladı. “Komünist egemenliğin gerçekliği yukarıdaki ve aşağıdaki aktörler arasında çoklu ilişkiler etkileşimi olarak ifade edilmektedir. Yukarıdaki aktörler, tamamen ulaşamazlarsa da, totaliter kontrolü hedeflerken, aşağıdaki aktörler kendi durum ve çıkarları doğrultusunda propagandaya ve yönergelere adaptasyonu hedeflemekteydiler...” (İdrizi, 2014, s.70). Bu bağlamda değerlendirildiğinde yukarıdaki aktörlerin kontrolü sağlamak için kullandıkları en önemli yöntem gözetim uygulamalarıdır. Bununla ilişkili olarak, mesela, Anthony Giddens’in (2013, s. 59-61), modernitenin en önemli kurumsal boyutlardan biri olarak gördüğü gözetim mekanizması genel olarak modern devletlerin ve özel olarak totaliter rejimlerin toplumsal kontrolü elde etmek için kullandıkları en önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Bu bağlamda Sosyalist Arnautluk’taki devletin bütün kurumları tek parti tarafından ele geçirildikten sonra, sıkı gözetim mekanizmasının yardımıyla sosyal, kültürel, ekonomik gibi toplumun tüm boyutları kontrollü bir şekilde yaklaşık 45 yıl boyunca devrimci bir toplumsal değişim sürecine tabi tutuldular. Sıkı gözetim mekanizmalarının yardımıyla bu devrimci nitelikteki toplumsal değişimi gerçekleştirmek için kullanılan en önemli araçlardan biri de sanatın olduğu vurgulanmaktadır. Dönemin liderine göre sanat tamamen sanatçının elinde bırakılmamalıydı. Sosyalist hükümet için sanatçının özgür bir şekilde hareket etmesi sosyalizmin ideolojik temelleri için bir tehdit unsuruydu. Dolayısıyla sanatçı, ideolojinin bir destekçisi ve onu canlandıran bir araçtan farklı bir role sahip olamazdı. Bu anlamda hem sanatçının kendisi hem de yaptığı iş gözetim mekanizmasının en önemli hedeflerden biri olduğu görülmektedir.

Sosyalist realizm propagandasının en temel amacı parti kültürünün pekiştirilip meşrulaştırılmasına hizmet etmektir. Bu, gazete yazılarında, meydanlarda, kitlesel faaliyetlerde, tiyatrolarda, dergilerde vb. alanlarda sürekli yansıtılmaktaydı. Geleneksel kültürün folklorik unsurları bile bu amaca hizmet etmek amacıyla

araçsallaştırılmıştı (İsufi, 2018). Bir bakımdan, dönemin koşulları içerisinde bakıldığında bu anlaşılır bir durumdur. Çünkü parti egemenliğinde olan devletin uygulayacağı devrimci reformların halk bünyesinde meşrulaştırılması için öncelikle toplumun kolektif bilincinde partinin olumlu bir imajı enjekte edilmeliydi. Sonuçta devletin bütün bileşenleri partiye bağlıydı ve alınan her karar partinin kararı ile alınmaktaydı. Bu anlamda parti sürekli kendisini meşrulaştırma ihtiyacını duymaktaydı. Mesela Sosyalist Arnavutluk'ta sıkça kullanılan “*Partinin dediğini halk yapar, halkın istediğini parti yapar*” sloganında görülebileceği gibi halk ve parti birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayan anlamında karşılıklı destekli bir etkileşime indirgenmektedirler. Bu çerçevede partinin imajı birçok sanatsal eserde halk için çalışan ve onu arzulan son toplumsal aşaması olan komünizme götürecek nihai bir araç olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, parti kültürünün yanında kişisel kült de rejimin en belirgin özelliklerden biriydi. Bir sonraki bölümde görüleceği gibi liderin kültü birçok sanatsal eserde pekiştirilmeye çalışılmıştır.

Sosyalist rejimin diğer önemli bir özelliği ise dünya – indirgemeci politikalarıydı. Rejimin uyguladığı politikalar temelde çoğulcu dünyaya karşı bir saldırı olarak da düşünülebilir. Çünkü rejimin görüşüne göre çoğulculuğu yok etmek - ki bu yok etme süreci sanatta da ortaya çıkar – nihai amacın tamamlanması için son derece önemlidir. Böylece Arnavut devleti toplumdaki bütün düşünsel ve maddesel gelişmelerin tek üreticisi ve yöneticisi konumuna geldi (Hankollari, 2021). Çoğulculuğa karşı savaş diğer alanlarda olduğu gibi sanat cephesinde de açıldı. Sanat tam anlamıyla ideolojik savaşın en önemli meydanı haline dönüştü. Dönemin ideolojik anlayışına karşı olan eserler kabul edilemezdi. Dolayısıyla ortadan kaldırılmalydılar.

Komünist parti, kurulduğu zamandan beri kitleyi kontrol etmeyi kendisine amaç edinmişti ve bunun için algı yaratan sanat da bu amaca hizmet etmek zorundaydı. Bu doğrultuda aldığı ilk adımlardan biri Arnavut şahsiyetlerin kişisel kütüphanelerine el koymaktı (Ahmeti, 2019). Rejim, sanatçılar üzerinde sıkı bir denetim uygulayarak sosyalizmin ideolojik ilkelerini meşrulaştırmaya çalıştı. Bu şekilde sanatçının faaliyeti “sanat toplum içindir” anlayışına uygun olacak şekilde sınırlandırılmıştı. Diğer bir ifade ile sanat topluma hizmet eden bir araç olarak görülmeye başlandı. Ama hangi toplum imgesine hizmet ?

Arnavut sosyalist rejimin koşullarında genel kabul gören “sanat toplum içindir” anlayışı uygun görünmemektedir. Çünkü sosyalist dönemin bağlamında değerlendirildiğinde toplumun sanatsal arzuları ve diğer ihtiyaçları kendi özgür dinamiğinden kaynaklanmamaktaydı. Eğer Arnavut toplumun sanatsal isteklerinden bahsedilecek olursa zaten bu istekler geleneksel folklorik eserlerinde üretilmişti. Sosyalist gerçeklikte ise bu istekler parti tarafından belirtilmekteydi. Dolayısıyla sanat da bu amacın gerçekleştirilmesi doğrultusunda kullanıldığı için “sanat parti için” anlayışı daha gerçekçi görünmektedir. Doğrudan böyle bir söylem olmadığı halde, bu çalışmanın da ileri sürdüğü üzere, rejimin işleyiş biçimi ve bu anlamda sanat üzerindeki etkileri bu gerçekliği çok net bir şekilde yansıtmaktadır.

Bu çerçevede değerlendirmek için bir örnek vermek gerekirse müzik sanatına bakılabilir. Arnavutluk'taki modern müziğin başlangıcı sosyalist rejim ile birlikte başlamıştır. Bu dönemde gerçekten de müziğin modern parametreler çerçevesinde sistematik ve düzenli olarak kurumsallaşması net bir şekilde görünmektedir. İdeolojinin müzik eserleri üzerindeki etkilerine rağmen, söz konusu kurumsallaşma ideoloji – müzik anlamında tek boyutlu bir etkileme süreci olarak değerlendirilmemelidir. Bununla birlikte ulusal kimliğin pekişmesi için toplumun kendine özgü geleneksel unsurların kullanımı da görülmektedir. Bu şekilde kurumsallaşma aslında sosyalizmin çerçevesinden çıkmadan ulusal kimliğin inşası doğrultusunda gelişmiştir (Minga, 2018). Ama yine de bu durum “sanat toplum için” anlayışına uygun görünmemektedir. Çünkü sanat dalından biri olan müzik, bu anlamda ulusal kimliğin pekişmesine hizmet etmişse de toplumun önemli bir tamamlayıcısı olarak sayılan ulusal kimlik, sosyalist ideolojinin ilkelerine bağlı ve bunları meşrulaştıracak şekilde gelişmiştir. Dolayısıyla sanat eserlerinde, toplumun bir ihtiyacı olan ulusal kimliğin pekişmesi en başta duran partiyi meşrulaştıran işlevsel bir mekanizmaya indirgenmektedir. Şüphesiz ki ilk görünüşte böyle bir durumu tespit etmek zordur ancak sürekli parti ve liderin kurtarıcı olarak öne çıkması aslında tam da bu makalede savunulan “sanat parti içindir” anlayışını desteklemektedir. Bu anlayış daha net bir şekilde “sanat partinin tasarladığı toplum projesi içindir” olarak ifade edilebilir. Çünkü bu açıdan partinin topluma yönelik düşüncesi zorunluluk arz eden çizgisel bir gelişme süreci bağlamında var olmaktadır. Parti ancak bu gelişim sürecine yardım ettiği sürece var olabilirdi. Dolayısıyla sanat da dolaylı olarak en temelde, toplumdan ziyade, partinin rolünü meşrulaştırmaktaydı.

Sanatın üzerinde nasıl sıkı bir kontrol uygulandığına dair başka bir örnek, devletin lideri olan Enver Hoxha'nın 60'lı yıllarda gitar gibi modern enstrümanların kullanımını eleştirmesinde görülebilir. Ona göre bunlar batıcı sanatın rüzgarlarını Sosyalist Arnavutluk'a getirme tehlikesini içermekteydiler. Böylece bu enstrümanlar tehdit olarak nitelendirilip daha çok geleneksel enstrümanların kullanımına önem verilmeye başlandı (İsufi, 2020). Ama yine de rejimin geleneksel unsurlara önem vermesine rağmen bunları ideolojiyle uyumlu olacak şekilde belli bir temizlik sürecine tabi tuttu. Ballgati'ye göre (2021) rejimi ve lideri yüceltmek amacıyla geleneksel müziğin doğasını bozmadan doğrudan bir araçsallaştırma işlemi mümkün olmazsa da bu şarkıların içeriğini metafizik boyuttan ve 'sınıf düşmanlarından' temizlemek mümkündür.

Sanatın partiyi ve rejimi meşrulaştırma aracı olarak işlev görmesinin yanında toplumun kültürünü değiştirmek amacıyla kullanıldığı da görülmektedir. Mesela sanat, toplumun tabularını kırabilmek için çok işlevsel bir araç olarak değerlendirilmiştir. Hoxha'nın da belirttiği gibi çeşitli sanatsal eserlerde gençlerin aşkı vurgulanmıştır. Amaç, ailenin sosyalist toplumun çekirdeği olarak görülmesi nedeniyle ve dolayısıyla onu zamanın ilkelerine göre yenileyebilmek için ataerkil kavramına saldırmaktır. Ama erotik duyguların ifade edilmesi görünmemektedir (Hoxha, 2014). Çünkü sanattaki erotik duygular daha çok bireyselliğin ve kişisel zevkin yansıması olarak öne çıkmaktadırlar. Böyle bir durum ise sosyalizmin ideolojik temeli açısından kabul edilemezdir. Dolayısıyla bir şekilde aşk da araçsallaştırılmış gözükmektedir. Buna bağlı olarak, erotik duygular gibi unsurların yokluğu yeni sanatsal eserlerin kabullenişini kolaylaştırmış görülmektedir. Çünkü bunların olmaması o dönemde geleneksel değerlerle tutulan toplumun kolektif bilincinin çok fazla rahatsız edilmemesine neden olmuştur. Bu yüzden de toplumdan gelebilecek olası tepkilerin karşı – eylem yapmak anlamında radikalleşmesi mümkün gözükmemektedir.

Sosyalist ideolojinin yansıması, dönemin resimlerinde de görülmektedir. Devletin ideolojik temelleri diğer sanat eserlerinde olduğu gibi insan vücudunu yansıtan resimler üzerinde adeta gözle görünür bir şekilde kemikleşmişlerdir (Kalo, 2021). Kalo'nun bu araştırmasına göre resimlerdeki insan vücudu bağımsız ve bireysel değil, kolektif amacın gerektirdiği kriterler içerisinde yer almaktadır. İnsan vücudu, tek olarak ifade edildiği resimlerde bile sistemin koyduğu ilkeler çerçevesinde çizilmiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki Sosyalist Arnavutluk'taki totaliter sistem gerçekten de sanatı tamamen araçsallaştırarak siyasal ideolojinin bir hizmetçisi durumuna düşürmüştür. Bu, müzik, resim, film gibi her sanat dalında görülmektedir. Bu çerçevede sosyalist devlet, sanatı hem kendi mekanizmalarıyla birlikte siyasal, kültürel ve ekonomik uygulamalarını meşrulaştırmak için hem de yeni hayatı inşa etmek adına geleneksel kültürün "gerici" unsurlarını temizleyerek halkı eğitmek amacıyla kullanmıştır. Dolayısıyla sosyalist sistemde sanat hem meşrulaştırıcı hem de eğitici bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Ama o dönemdeki eğitimin temelde partinin varlığını meşrulaştıran bir özelliği olması nedeniyle meşrulaştırıcı işlevi ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda bir sonraki bölümde, seçilen bazı şarkılar üzerinde içerik analizi uygulanarak, örneklem olarak seçilen bazı şarkıların sistemin ne tür siyasal bileşenlerini meşrulaştırmaya yönelik oldukları tespit edilmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın iki tane temel sorusu vardır: 1- Sanatın Sosyalist Arnavutluk'ta siyasal bir meşrulaştırma aracı olarak işlev görüp görmediğini; 2- "Sanat toplum için" anlayışın yerinde "sanat parti için" anlayışın daha geçerli olup olmadığını tespit etmek. Bu bağlamda alt - soru niteliğinde olan üç tane siyasal işlev belirlenmiştir: 1 – sanat siyasal iktidarı meşrulaştırmaya yönelik bir araç olarak işlev görmüş müdür ? 2 – Sanat siyasal liderin karizmasını meşrulaştırmaya yönelik bir araç olarak işlev görmüş müdür ? 3- Sanat Sosyalist Arnavutluk döneminde dış politikada alınan kararlarını meşrulaştırmaya yönelik bir araç olarak işlev görmüş müdür ? Bu sorulara cevap vermek amacıyla söz konusu işlevlerin şarkılara nasıl yansıdığı üzerine durulmuştur. Söz konusu şarkılar ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Youtube'den başka online bir kaynakça olmadığı için kaynak olarak sadece youtube'deki videolar gösterilmiştir. Ayrıca şarkıların kimler tarafından ve tam olarak hangi yıllarda söylendiği konusunda gerekli ve güvenli kaynaklara ulaşılamamıştır. Bu nedenle de örnekleme sadece aşağıda bulunan youtube linkleri üzerine tıklanarak açılan sayfalar aracılığıyla ulaşılabilmektedir.

Tablo 1. İncelenen Şarkı Videolarına İlişkin Bilgiler

Şarkıların Orijinal Adları	Şarkıların Adlarının Türkçesi	Erişim Adresi
1. Qëndrojmë Si Malet	Dağlar Gibi Tutunuruz	https://www.youtube.com/watch?v=eMrakLCrnKo
2. Partia Dhe Populli	Parti ve Halk	https://www.youtube.com/watch?v=ZeR6rrCqejg
3. Në Njërin Dorë Kazmën, Në Tjetrën Pushkën	Bir Elde Kazma, Diğerinde Tüfek	https://www.youtube.com/watch?v=9riAxLvgAy8
4. Enver Hoxha Tungjatjeta	Enver Hoxha Çok Yaşa	https://www.youtube.com/watch?v=0LjVZmzbPPQ
5. Plot Pesë Shekuj	Tam Beş Yüzyıl	https://www.youtube.com/watch?v=1_k7awEZFgG
6. Ligjëro Shoku Enver	Hitap Et Yoldaş Enver	https://www.youtube.com/watch?v=sC6l_ZaYgoM&t=167s
7. Tiranë - Pekini	Tiran - Pekin	https://www.youtube.com/watch?v=cD5I4ZFchqU
8. Rritim Jetën Tonë	Hayatımızı Büyütürüz	https://youtu.be/tJqGq4dvFIQ
9. O Toka Ime E Lashtë	Ey Benim Kadim Toprağım	https://youtu.be/7rSJ8IMafOY
10. Atdhe I Lashtë, Atdhe I Ri	Kadim Vatan, Yeni Vatan	https://youtu.be/DT1xGhJ3xjM
11. Nënë Moj Do Pres Gërshetin	Ey Annem Örgümü Keseceğim	https://youtu.be/PbOohphVdB4

Bu çalışmanın örnekleme amaca yönelik örnekleme seçimine göre yapılmıştır. Sosyalist dönemi analiz etmek amacıyla roman, şiir gibi diğer eserler üzerinde yapılan araştırmalar bulunurken, şarkılarla ilgili ve özellikle bu şarkıların içeriklerine ilişkin detaylı içerik analizleri bulunmamaktadır. Ayrıca şarkıların halka daha etkili ve kolay bir şekilde ulaşabilmeleri ve diğer sanat eserlerinden farklı olarak daha kısa olmaları nedeniyle söz konusu amaçların bulunup bulunmamasının tespit edilebilmesi açısından daha işlevsel olmaları bakımından bu araştırmanın amaçlarına ulaşılması için son derece uygun bir örneklem biçimi olarak ortaya çıkmaktadırlar. Yukarıda ifade edilen şarkıların seçilmesinin sebebi ise araştırmanın sorularının cevaplanması için uygun olmalarıdır. Söz konusu şarkıların hepsi siyaset içerikli olmaları nedeniyle sanatın siyasal işlevlerinin tespit edilebilmesi için ve bunların nasıl yansıdıklarını göstermek açısından oldukça uygundur. Bu şekilde siyasi nitelikte olan on bir tane şarkı seçilmiş ve üzerine nitel araştırma yöntemi kapsamında içerik analizi uygulanmıştır.

İçerik analizi, belli metinler üzerine bir dizi işlem kullanılarak geçerli yorumların elde edilmesi için kullanılan bir yöntemdir. Söz konusu yorumlar mesajın göndereni, mesajın kendisi ve alıcısı hakkında bilgi verir. (Weber, 1989). Devi'ye göre (2008) ise içerik analizi iletişimin içeriğine yönelik bir bilimsel araştırma biçimidir. Yani içeriğin anlamlarına, bağlamına ve niyetlerine atıfta bulunarak incelenmesidir. Bu anlamda şarkıların içerik kısmı incelendikten sonra siyasal işlevlerle ilgili sözler seçilerek, mesajın göndericisinin, alıcısının ve mesajın kendisinin ne anlama geldiklerine ilişkin yorumlar yapılmıştır. Yani sosyalist dönemde yapılan ve siyasal içeriğe sahip bu şarkılar seçildikten sonra verilen mesajlar incelenmiş ve bu mesajların dönemin bağlamı içerisinde özellikle alıcı üzerinde ne tür etkiler yaratmaya amaçladıkları yorumlanarak tespit edilmiştir. Bu yorumlar ise eleştirel söylem analizi doğrultusunda yapılmıştır. Bu anlamda dönemin siyasal bağlamındaki sanatın durumunun incelenme süreci eleştirel bir süzgeçten geçirilerek ve yukarıda belirlenen sorular çerçevesinde belli temaların oluşturulması ve çalışmanın amaçları yönünde geçerli yorumların elde edilmesiyle sonuçlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın yöntemi söz konusu parametreler çerçevesinde inşa edilip uygulanmıştır. Sonra da sonuç kısmında çalışmanın katkısı ve özgün özellikleri hakkında tartışmalar yapılmıştır.

4. Bulgular

4.1. Siyasal İktidarın Meşrulaştırılması

Şarkılarda önemli olan özelliklerden biri yönetimdeki Arnavut komünist partinin siyasal iktidarının meşrulaştırılmasıdır. Partinin temel amaçlarından biri ülkede sosyalizm kriterleri kapsamında yeni bir hayat inşa etmektir. Bundan dolayı yeni amacın halka bildirilip meşrulaştırılması gerekirdi. Bu doğrultuda, “*Ey parti bu halk seni doğurmuş, Arnavutluk annemizi yeniden doğurmak için*” sözünde (Dağlar Gibi Tutunuruz şarkısı) partiyi halkın doğurduğu belirtilmiştir. Yani partinin gerçek annesi belli bir entelektüel kesim değil, halkın kendisi olduğu vurgulanmaktadır. Böylece partinin halktan uzak ve tamamen bağımsız, üstün bir izlenimden ziyade (burjuva imajının reddedilişi), çocuğun annesi için yaptığı fedakarlık gibi, parti de halkı koruyan ve ihtiyaçlarını karşılayan bir çocuk rolüne bürünmektedir. Bunu da zaten Arnavutluk'u - ki burada Arnavutluk üzerinde yine bir anne statüsü giydirilmiş – yeniden doğurmak amacıyla hayata gelen

bir parti imajında belli olmaktadır. Dolayısıyla bu sözdeki “doğurmak” fiille aslında var olan eski toplumun yıkılıp yeni bir toplumun yaratılması kastedilmektedir. Ayrıca ilginç bir şekilde yeniden doğurma isteğinin de halktan kaynaklandığı belirtilmektedir. Bununla birlikte kurulan partinin meşruiyet kaynağı olarak halk belirlendiği için siyasal iktidarın meşruiyetinin de halktan geldiği mesajı verilmiş olur.

“*Bak bizim kartalımızı, kanatlarını özgürce açar göklerin üstündeki kırmızı bayrakta*” sözünde (aynı şarkı) ise Arnavut bayrağındaki kartalın şimdi özgürce uçtuğu belirtilmektedir. Yani ülkenin tam bağımsızlığına kavuşması, komünistlerin İtalyan faşistlerle yaptıkları savaşlardan sonra gerçekleştiği mesajı verilmektedir. Sonra devam eden; “*ve üzerinde bir yıldız var, yıldızlar arasında en güzel olanı*” sözünde marksist ideolojisinin sembolü vurgulanmaktadır. Bu yıldız şimdi kartalın daha da özgür uçmasına destek sağlamaktadır. Ayrıca bu yıldızın diğer yıldızlardan daha güzel olduğunun vurgulanması, Sosyalist Arnavutluğu marksizm ideolojisinin amaçlarının gerçekleşmesine destek sağlayan en önemli ülke olarak yanılmaktadır. Bu bakımdan Latif’in de belirttiği gibi, komünist devlet, Arnavutluk’un marksizmi ihanet etmeyen dünyadaki tek devlet olduğu mitini inşa etmişti (Latifi, 2014).

“*Ve bakın toprak üzerindeki ülkeye, keskin bir şekilde kılıcı tutar devrim*” sözünde ise parti aracılığıyla ülkenin devrimin gerçekleşmesi için uygun bir koşullar bütünü olarak inşa edilmekte olduğu mesajı verilmektedir. Bu anlamda partinin Arnavutluk’u yeniden doğurmak için çalıştığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Dönemdeki şarkılara bakıldığında diğer önemli bir özellik ise halk ve partinin bir bütünlük içerisinde olduklarının vurgulanmasıdır. Halk ile partinin bütünleşmesi ideolojinin en temel ilkelerden biri olduğu görülmektedir. Mesela “*Et ve kan, parti ve halk*” sözünde (Parti ve Halk Şarkısı) etin kanla birleşik olması gibi parti ile halkın da aynı şekilde olması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu “*çelik bağlantıda kopuk iplik bulmaz düşman; ne buldu ne de bulacaktır*” sözünde ise (aynı şarkı) halk ile partinin birlikte olması, güvenlik açısından da önemli olduğu mesajı verilmektedir. Birlik olursa düşmanın Sosyalist Arnavutluğu yıkmak amacıyla halkı ve partiyi birbirlerine düşürebilmek için hiç bir imkanı yoktur. Bu nedenle de birlik devam etmelidir. Ayrıca bundan söz konusu birliğe karşı olan herkesin düşman olduğu mesajı da verilmiş olur.

“*Marksizm – Leninizm için onur ve kabramanlığımız var, görkemin bulunduğu bu bayrağı [...] cesurca ayakta tutar parti*” olarak geçen diğer sözünde ise ideolojiye bağlılık ve ideolojinin kurucusu olan partinin vatanın bayrağını da koruduğu ifade edilmektedir. Bu anlamda ulusal sembollerin partiyle ilişkilendirilmesi, partinin siyasal iktidarının meşrulaştırılması açısından çok işlevsel olduğu görülmektedir.

İlginç bir şekilde şarkılarda kazma ve tüfek ideolojik amaçlarının gerçekleştirilmesini destekleyen baş araçlar olarak öne çıkmaktadırlar. Buna göre iyi bir komünist vatandaş bir elini kazmayı diğer elini tüfeği kullanmak için kullanacaktır. Örneğin “*bir elde kazmayla vatanı inşa ederiz, diğer elde tüfekte zaferlerimizi koruruz*” sözünde (Bir Elde Kazma, Diğerinde Tüfek Şarkısı) gerçekten de bu mesaj verilmektedir. Dönemin ideolojisinin yücelttiği en önemli statülerden ikisi işçi ve askerdir. Dolayısıyla normal bir insanda her iki özellik bulunmak zorundaydı; istenilen amaca ulaşabilmek için hem işçi hem de asker olunmalıydı.

“*Biz öne yürürüz, her zaman öne doğru; çünkü zaferler elde eder bizim partimiz*” aynı şarkının sözünde yine parti her tür gelişmenin öncüsü olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte bu şarkıdaki dönemin ekonomik ve güvenlik şartlarına yönelik bir meşrulaştırma çabası da mevcuttur. Örneğin “*Tarlalarda, fabrikalarda ve şantiyelerde iş ateşlenir ve şarkılar patlar, vatan bahar çiçeği gibi her gün daha da güzel açar, susamış karga düşmanlar çalınca dişlerini gıcırdatırlar, ama bayır dokunulmaz Arnavut toprağı, kartalımızsın parti*” sözünde tarlalarda ve fabrikalarda yapılan işlerin ülkeyi her gün daha da geliştirdiği belirtilmektedir. Bundan rahatsız olan düşmanlar ise partinin sağladığı güvenlik nedeniyle hiçbir şey yapamamaktadırlar. Diğer taraftan, bir çok şarkıda komünist hayatın çok mutlu olduğuna dair mesajlar bulunsa da komünist sistemindeki ekonomik durum istikrarsızdı. Luku’nun da belirttiği üzere (2007) hem iç krizler – ki buna ekonomik durgunluk da dahildir - hem de uluslararası alandaki izolasyon gibi durumlar o kadar derindi ki sistemin çöküşüne yol açtılar. Dolayısıyla bu anlamda şarkılar aslında gerçek şartları örtterek siyasal iktidarın meşruiyet kaynağını beslemeleri bakımından çok işlevsel oldukları aşikardır.

Bu şarkıların içeriklerine bakıldığında partinin rolü yüceltilerek siyasal iktidarın meşrulaştırılması hedeflenmiştir. Parti siyasal iktidarın en önemli ve kaçınılmaz unsuru olarak tasvir edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu şarkılar araştırmanın birinci sorusu için gerekli cevapları vermektedirler.

4.2. Liderin Karizmasının Meşrulaştırılması

Komünist dönemde lider olan Enver Hoxha'nın imajı yüceltilmiş, neredeyse metafizik bir boyut almıştır. Woodcock'a göre (2008) komünizm ve arnavut devletin inşası aynı projenin bileşenleri olmaları nedeniyle halk bu rejimle özdeşleştirilmiştir. Bu özdeşleştirilme sürecinin bir sonucu olarak, ilginç bir şekilde diğer Avrupalı post-sosyalist ülkelerden farklı olarak, Arnavutluk'ta, sistemle veya liderle dalga geçen şakaların yokluğunu da bu nedene bağlamaktadır.

Enver Hoxha'nın toplumdaki konumu çok yüksekti. Onun toplumsal konumuna yönelik yapılan çeşitli şarkılar da bu durumun sürekli böyle kalmasına dikkat etmişlerdir. Mesela Enver Hoxha Çok Yaşa şarkısındaki *"Enver Hoxha bu dağlar ve kayalar kadar yaşa, Arnavutçanın sesini yükselttin, tüm bu halkı aydınlığa kavuşturdu"* sözün de gösterdiği gibi halkı aydınlatan Enver Hoxha'nın dağlar kadar uzun yaşaması arzu edilmektedir. Onun varlığının, Arnavut coğrafyasının önemli bir özelliği olan dağlar kadar, dolayısıyla normal bir insanın yaşam süresinden daha fazla kalması istenmektedir. Enver Hoxha aslında ulusun babası olarak algılanmaktaydı. Onun figürün otoritesinin, karizmasının ve kaçınılmazlığının sistemin meşrulaştırılmasını gerçekleştirecek kadar güçlü olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Tam beş yüzyıl şarkısında ise Enver Hoxha Arnavutluğun yıllardır beklediği bir kahraman olarak yansıtılmaktadır. Mesela *"Anne tam beş yüzyıl bekle, İskenderbey için bir kardeş büyütmek için"* sözünde Enver Hoxha ulusal kahraman olan İskenderbey'in bir kardeşi olarak ifade edilmektedir. Bu noktada önemli olan İskenderbey'in kahraman olma özelliğidir. Enver Hoxha da bu anlamda İskenderbeyle paylaştığı kahramanlık özelliği aracılığıyla kardeştir. Yani kahraman olmaları bakımından kardeş olarak tasnif edilmektedirler. Nitekim tarihsel açıdan değerli bir kahraman olarak kabul edilen İskenderbey'in otoritesinin ve öneminin Enver Hoxha'nın otoritesini ve karizmasını pekiştirmek için araçsallaştırıldığı görülmektedir. *"Enver'in Arnavutluğu, kırmızı yolunda, onur yolunda [...] hep partiyle birlikte olacağız, bu sözümüzün yeminimizdir"* sözünde ise Enver Hoxha'ya yolundan ayrılmayacağına dair söz verilip yemin edilmiştir. Ayrıca *"Enver'in Arnavutluğu"* kısmı, vatanı liderin bir mülkü gibi yansıtmaktadır. Sonuçta yeni Arnavutluğu inşa eden kişinin Enver Hoxha olduğu düşüncesi yaygındı. Bu nedenle her gelişmenin onun kültürüyle ilişkilendirilmesi gayet normal karşılanmaktaydı.

Neticede liderin yüceltilmesi, kendisinin halkın hep beklediği bir kahraman olarak tasvir edilmesi, uzun bir şekilde yaşamasının istenmesi ve bunlarla birlikte insanları aydınlatan bir aydın olarak sunulması karizmasının pekiştirilmesini ve aynı zamanda meşrulaştırılmasını amaçlamaktadır. Yani o dönemdeki sanatın böyle bir siyasal işlev de yerine getirdiği net bir şekilde görülmektedir.

4.3. Dış Politikada Alınan Kararların Meşrulaştırılması

Araştırmanın sonucunda sosyalist dönemde yapılan bazı şarkılarda dış politikayı vurgulayan sözlerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Mesela *"Hitap et Yoldaş Enver"* şarkısında Arnavutluğun dış politikasını yöneten Enver Hoxha'nın kişilik kültürü çok belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Şarkıya göre Enver Hoxha uluslararası alanda Marksizm'i koruyarak Arnavutluğu onurlandırmıştır. *"Sen Marksizm'i kurtardın, Arnavutluğu onurlandırdın"* sözünde bu mesaj verilmektedir. Bu dönemde Sovyet Birliği ve Arnavutluk arasındaki ilişkiler hiç iyi değildi. 1961 yılında ise Nitika Sergeyevich Kuruşçev'in yönetiminde olan Sovyet Birliği -Arnavutluk arasındaki diplomatik ilişkiler tamamen sonlandırılır.

Şarkıda bu sarsıntılı dönemde Enver Hoxha Marksizm'in gerçek temsilcisi olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca liderin dış politikaya ilişkin aldığı kararların da meşrulaştırılmaya çalışılması görülmektedir. *"Gittiğin her toplantıda sesini duydular, bülbül gibi konuştun, sadece gerçeği söyledin"* alıntısında lider gerçeğin savunucusu ve destekçisi olarak yansıtılmaktadır. *"1957 yılında Enver Moskova'da konuştu, Kuruşçev'e kendisiyle aynı düşüncede olmadıklarını açıkça belirtti"* sözünde de Enver'in kişisel otoritesi doğrultusunda alınan kararların meşrulaştırılması ve doğruluğu gösterilmeye çalışılmaktadır. *"Enver yine Moskova'da yüzüne çarptı, tüm dünyayı şaşkına uğrattı"* sözünde ise aynı şekilde hem liderin karizmasının pekiştirilmesi hem de uluslararası toplantılarda aldığı kararların doğru ve haklı oldukları vurgulanmak istenmektedir. Ayrıca bu şarkıda Enver'in aldığı kararların Marksizm – Leninizm ilkelerinin kapsamında oldukları mesajı da verilmektedir.

Bununla birlikte ülkeler arasındaki ilişkilerin meşrulaştırılma çabaları da mevcuttur. Mesela *"Tiran – Pekin"* şarkısında Arnavutluk ile Çin'in birliği anlatılmaktadır. Şarkıya göre Çin ve Arnavutluk birlikte çalışarak yeni hayatı yaratacaklardı. Bu anlamda devlet Çinle işbirlik kurduğunda bunun önemli, faydalı ve

meşru olduğunu göstermeye çalışmıştır. İşbirliğin gerekliliğini sanatı kullanarak marksizm ideolojisinin varlığı için gerekli bir koşul olduğu düşüncesini pekiştirerek temellendirmeye çalışmıştır.

Örneğin “*eşeli bir dost olarak sana doğru geliyorum ey büyük Çin [...] Bu dünya bizimdir, biz yeni hayata yükseltiriz. Dünyamızın düşmanları bizimle kıyaslanamazlar*” sözünde açık bir şekilde iki ülkenin işbirliği ve dünyanın diğer kısmı karşısında birlikte durdukları ifade edilmektedir. Dolayısıyla buna göre, sözün içeriğine bakıldığında anlaşılabilirliği gibi, diplomatik ilişki, dünyanın diğer tarafına karşı, her iki ülkedeki partilerin savundukları ideolojiye hizmet eden bir mekanizma olarak resmedilmektedir. Diplomatik ilişkinin sanatsal bir şekilde halka bildirilmesi aslında onu aynı zamanda meşrulaştırmaktadır. Söz konusu ilişkiyle ilgili söylem realist amaçların kapatılarak hayatın diğer alanlarında da olduğu gibi dönemin siyasi ideolojisinin çerçevesinde inşa edilmiştir.

Yani bu iki şarkıda dış politikada alınan kararların meşrulaştırılması söz konusudur. Bu meşrulaştırma biçimi iki temel biçimde ortaya çıkmaktadır. Birincisi liderin otoritesi aracılığıyla söz konusu kararların doğruluğunun vurgulanması olarak ortaya çıkarken, ikincisi alınan kararların Marksizm – Leninizm ideolojisi açısından hayati olduğu mesajı verilerek meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Bundan dolayı önemli bir sanatsal eser olan şarkıların söz konusu işlevi de yerine getirmeye çalıştıkları aşikardır.

4.4. Yeni Hayata Övgü

Sanatın bir meşrulaştırma aracı olması sadece yukarıda ifade edilen üç işlevler şeklinde ortaya çıkmamaktadır. Bunlarla birlikte milliyetçi duyguların tetiklenmesi, sosyalist yaşamın güzelliklerini ileri sürmek ve geleneksel değerlere saldırmak gibi farklı biçimlerde beliren ve inşa edilmekte olduğu düşünülen yeni hayatın vurgulanmasıyla da ortaya çıkmaktadır. Ayrıca sanat vatanın yüceltilmesi ve ulusal kimliğin pekişmesi gibi başka işlevler de yerine getirmiştir ancak aşağıda da tartışıldığı gibi şarkılarda kullanılan söylemin bu işlevlerin yukarıda sunulan üç temel işlevlerin meşrulaştırılması şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir.

Akar sabahlar

Şelale gibi akarlar

Öylece insanlar arasında

Bizim hayat adımları atar.

Ben de onların arasında girerim

Bir kelime, bir şarkı eklerim

Hayatın şarkıdır bu

Senin için Arnavutluk

Senin için Arnavutluk, ey anne.

“Hayatımızı Büyütürüz” şarkısındaki bu alıntılara bakıldığında öncelikle hayatın adımlar attığı belirtilmiştir. Bu noktada Marksizm ideolojisinin çizgisel gelişim tasavvuru ortaya çıkmaktadır. Yani hayat adımlar atarak istenilen amaca doğru yürümektedir. Sonra sanatçının diğer insanların arasında katılarak, halk ile bütünleşip şarkı söyleyerek yeni hayatın inşa edilmesine katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır. En sonunda da bütün bu gelişmelerin Arnavutluk, yani vatan için yapıldığı vurgulanmıştır. Bu noktada sanatçı diğer insanların yaptığı gibi ideoloji için çalışan bir kişi olarak ifade edilmektedir.

Bunun yanında vatani yücelten ve oradaki hayatın ne kadar güzel olduğunu anlatan şarkılar da vardır.

Ey kadim toprak

Ey sevgili vatan

Seninle kalbimizde

Biz hayatla yüzeleşiriz

[...]

Bu kadim bölgede mutlu yaşar bir halk

Çünkü iş ve onurla her zaman yeni insanı yükseltir.

“Ey Benim Kadim Toprağım” şarkısında geçen bu sözlere bakıldığında toprağın değerinin kadim olmasıyla belirlendiği görülmektedir. Toprağın eski olma özelliği milli duyguları tetikleme ve pekiştirme işlevi vardır. Bu vurgu aslında bir çok Arnavut şarkıda bulunmaktadır. Ama bu şarkıda asıl olan şey halkın mutlu olmasının sebebinin yeni insanı yaratmasında yattığının belirtilmesidir. Dolayısıyla yine her ne kadar

vatana ilişkin bir şarkı olsa da ideolojik unsurların yine ortaya çıktıkları görülmektedir. Bu tür şarkılarda ulusal kimliğin pekiştirilmesi ve milliyetçi duyguların tetiklenmesi yukarıda belirlenen üç işlevin türevleri olarak ortaya çıktıkları görülmektedir. Benzer bir durum aşağıdaki şarkıda da görülmektedir:

*Dağlarımız kadar kadimsin
Yanında olan denizler kadar ekşi
Senin üzerinde dalgalar ve fırtınalar çarpar,
Benim vatanım dev bir kaya gibi durmaktadır.
Savaşlar arasında büyüdüün,
Kendini vermedin, eğilmedin,
Vatan gururlu durmaktadır bugün özgürlükte.
Parti kalplerindeki kabramanlığı yakıtı
O bizim ateşeli fenerimizdir
Benim vatanım – her zaman yeni vatan.*

“Kadim Vatan, Yeni Vatan” şarkısında geçen bu sözler de aynı şekilde bir taraftan vatani yüceltirken diğer taraftan partiyi ve ideolojiyi meşrulaştırmaktadır. Bir önceki şarkıda görüldüğü üzere arnavut şarkılarında vatanın kadim ve eski olarak nitelenmesi yaygındır. Bu şarkıda da aynı şekilde vatanın eski ve kadim olma niteliği onun içerisindeki dağlar ve denizlerle ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte üzerinde çarpan tehlikelere rağmen hala ayakta durduğu vurgulanmıştır. Sonra partinin insanlardaki kahramanlığı ortaya çıkardığı, özgürlüğü sağladığı ve onların yol gösterici feneri olduğu söylenmiştir. Vatanın eski olduğunun belirtilmesinin yanında yeni olduğu da ifade edilmiştir. Yeni özelliği parti tarafından inşa edilmekte olduğu düşünülen komünist hayatı temsil etmektedir. Dolayısıyla vatan bu noktada düalist bir anlayış çerçevesinde eski olma bakımından üstünlüğü ve orada yaşayan halkın hakkı olduğunu temsil ederken, yeni olma özelliği partinin ona “giydirdiği” Marksizm ideolojisini temsil etmektedir.

Sosyalist Arnavutluğun sanat anlayışı kısmında tartışıldığı gibi sosyalist hükümetin diğer bir amacı geleneksel olana saldırarak halkı yeni sosyalist ilkelerle eğitmektir. Bu durum “Ey Anne Örgümü Keseceğim” şarkısında açık bir şekilde ifade edilmektedir.

*Ey anne örgümü keseceğim,
Ve dağın üzerinde çıkacağım
Yoldaşlarım beni bekliyorlar
Bulutların öptüğü o dağlarda.
Çık ey anne, düşün misafirlerine haber ver,
Benim partizan çıkacağımı
Gelenek gelini yapma beni
Tüfeği alacağım, dağa çıkacağım.*

Bu şarkıda kadınların sadece gelin değil, partizanların arasında katılarak bir savaşçı olabildikleri mesajı verilmektedir. Kadın bu noktada gelenekseli temsil eden anneye karşı gelerek bireysel bir karar almaktadır ama yine de bu bireysel kararın temelinde partinin ilkesi olan ve propagandasını yaygın bir şekilde yaptığı partizanların kolektif savaşı yatmaktadır. Dolayısıyla bireysel kararlar da rejimin koyduğu kriterlerin sınırları içerisinde ifade edilmektedir. Diğer taraftan rejimin yönergeleri kapsamında kadın – erkek eşitliği sunulmaya çalışılmaktadır.

Sosyalist Arnavutluğun sanat anlayışı kapsamında değerlendirildiğinde bu çalışmada incelenen şarkıların yerine getirdikleri işlevler bağlam açısından daha da anlam kazanmaktadır. Çünkü sanatın parti tarafından denetlenerek ve sürekli var olan siyasal ve ideolojik unsurları ileri sürerek faaliyet göstermesi o dönemdeki siyasal sistemin mantığına uygun düşmektedir. Bunun sonucunda da “sanat parti için” anlayışı çok daha realist bir kavramsallaştırma aracı olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu işlevler “sanat toplum için” anlayışından ziyade “sanat parti için” anlayışın daha anlamlı ve açıklayıcı olduğunu göstermektedirler. Çünkü bu işlevlerin yerine getirilmesi aslında istenilen komünist toplumun gerçekleşmesini sağlamayıp onun sağlanabileceğinin ihtimalini sürekli ileri sürerek ve canlandırarak temelde ve pratikte bu amacın gerçekleşmesi için çalıştığı düşünülen partinin varlığını korumaktadırlar. Dolayısıyla “sanat toplum için” anlayışı bu noktada çok fantazmagorik bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışmanın ileri sürdüğü en önemli iddialar şunlardır:

Sosyalist Arnautluk döneminde sanat hükümetin siyasal anlayışını birçok yönden meşrulaştırmaktadır. Yani bu anlamda sanat rejimin bir aracı olarak var olmakta ve onun amaçları doğrultusunda faaliyet göstermektedir. İncelenen şarkılara bakıldığında meşrulaştırma boyutları üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi sanatın partinin siyasal iktidarını meşrulaştırdığı görülmektedir. Bu şarkılarda partinin siyasal iktidarı bir gereklilik olarak tasvir edilmiştir. Bu bakımdan meşrulaştırma sürecinde partinin iktidarının amaçlanan ideolojik hedeflere ulaşmakta kaçınılmaz bir mekanizma olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte incelenen şarkılarda dönemin koşullarının en önemli karakteristik özelliklerinden biri olan siyasal liderin karizmasına yönelik bir meşrulaştırma çabası da tespit edilmiştir. Lider hem parti ve vatan için hem de apriori olarak doğru kabul edilen ideolojinin varlığı için son derece önemli bir yapıtaşı olarak sunulmaktadır. Bunların yanında dış politikada alınan kararların doğruluğuna ilişkin bir meşrulaştırma girişimi de söz konusudur. Bunun doğrultusunda alınan kararların doğruluğu doğası gereği öyle olduğu için ya da zamanın koşulları için gerekli olması nedeniyle değil, Marksizm – Leninizm ideolojisinin ilkeleri çerçevesinde inşa edilen siyasal mevcut durumun değişmezliğine yönelik bir gerekçe biçiminde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca belirtilmesi gereken önemli bir nokta daha vardır: Sosyalist Arnautluk'ta yapılan sanat eserleri, siyasal güvenin pekiştirilmesi, ulusal kimliğin inşa edilmesi, milliyetçi duyguların pekiştirilmesi gibi başka işlevler de yerine getirmişlerdir. Ancak bu çalışmanın ortaya koyduğu söz konusu üç işlev temel işlevler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Söz konusu diğer işlevler ise bu üç siyasal işlevin türevleri olarak meydana gelmektedirler.

Son olarak da bu şarkıların işlevlerine bakıldığında dönemin resmi ilanı olan “sanat toplum için” anlayışın spekülatif olduğu, yani gerçekliği yansıtmadığı, tam tersine dönemin ideolojik yapısını ve varlığını korumak için hizmet ettiği ileri sürülmüştür. Farklı bir deyişle dönemin siyasal durumuna bakıldığında “sanat toplum için” anlayışın araçsallaştırılıp bu durumu koruyan bir kavramsal tutum rolünde işlevselleştirildiği görülmektedir. Bundan dolayı şarkıların sosyalist rejimin koşullarında yerine getirdiği işlevleri belirtmek amacıyla daha doğru bir kavramsal tutum öne sürülmüştür. Dönemin şarkılarının gerçek işlevinin iktidarda bulunan partinin, liderin karizmasının, dış politikada alınan kararların ve genel olarak siyasal modelin meşrulaştırılması biçiminde ortaya çıkan bu kavram ise “sanat parti için” olarak nitelendirilmiştir.

Dolayısıyla bu çalışma hem ileri sürdüğü yeni anlayışlar bakımından hem de o dönemde yapılan sanat eserlerin sosyalist rejimin koşullarının anlaşılmasına yönelik nasıl önemli bir rol oynayabileceğini göstermiş olup farklı sanat dalları üzerine yapılabilecek diğer araştırmalar için de son derece önemli bir örnek teşkil etmektedir.

6. Extended Abstract

Socialist Albania has been a widely examined object of various scientific fields over the last thirty years, including politics, economics, culture, and law. Art is an essential aspect of this period. Despite its perceived entertaining nature it must be highlighted that art is also intertwined with politics and other social and cultural values of a society. So art can be influenced by the social and political conditions of a society, particularly politics. In Socialist Albania, art was based on the "art for society" perspective. According to this approach, art and artists had to work for the aims and needs of society which were conceptualized by the dictatorship regime within the framework of Marxist-Leninist ideology. Art and artists could not deviate from the directives of that ideology, and any artistic initiative that did not conform to the given orders was forbidden and punished in the most severe ways. In this context, art in Socialist Albania had two important functions: to legitimize political directives and to educate people according to the principles of Marxism-Leninism ideology.

Therefore, art can be a useful material in the aspect of understanding the political and social context of a certain society. In this context the study focuses on one of the most important forms of art in this period, namely political songs. The reason for choosing politically-oriented songs is the lack of systematic research on them and their suitability for the aims of this study. Eleven songs that referred to the political features of the socialist regime were selected and a content analysis was conducted to determine whether these songs were created based on parameters that legitimized the political state of the socialist government.

Two main questions were defined in this study. The first question was whether art served to legitimize the regime. Based on the findings, three legitimization functions of art were identified: *the legitimization of political power, the legitimization of the charisma of the political leader, and the legitimization of decisions taken in foreign policy*. The study found that all three functions were intensely present in these songs. The songs featured numerous expressions that magnified the party, leader, and ideology. Political elements were also found in songs that aimed to inform people about foreign policy and solid Marxist truths of the leader and party during international relationships meetings where Albania's honor was thought to be saved as the only true Marxist-Leninist representative state. Moreover, the songs clearly highlighted the worship of the leader and party as the two inevitable pillars of state security and progress.

While it is difficult to say that all artistic situations were an artificial state created to hold the political elite in power, and that they did not genuinely care about official ideology and its objectives, there is an important point which seems to be more objective and measurable. Based on the second question of whether the perspective of "art for party" is more realistic than the "art for society" perspective, it seems that the real function of art was to legitimize and maintain the continuity of the political elite and status quo. Thus, this study emphasizes that the perspective of "art for society" is speculative for the artistic context of the relevant regime, and "art for party" is more realistic in terms of compatibility with the political conditions in Socialist Albania. In the other words "art for party" perspective refers to the function of art - in that case the songs – in maintaining the political state of this period which emerges in the context of legitimizing the three other functions given above. According to this the designed society was related to the political power of the elite, and there was no desire or need from the society that emerged from its independent social dynamics to be fulfilled by Marxist-Leninist ideology. Therefore, the perspective of "art for society" based on Marxist objectives was not a result of society's own desire, but was instead imposed by the regime.

In conclusion, this study provides an approach to understand the relationship between art, society, and politics, and demonstrates that songs can be a valuable resource for comprehending the socio-political context of Socialist Albania.

Keywords: Socialist Albania, Art, Political Power, Foreign Policy, Charisma, Art for Party.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı/ Contribution of Authors

Yazarların çalışmadaki katkı oranları Ledjo Zeneli %100 şeklindedir.
The authors' contribution rates in the study are Ledjo Zeneli %100 form.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Ahmeti, N. (2019). Kultura, Letërsia dhe Arti në Shërbim të Partisë në Shqipëri (1945 - 1968). *Gjurmë Antropologjike - Seria e Shkencave Historike*(49), 395-399.
- Aydın, M. (2013). *Kurumlar Sosyolojisi*. Açılım Kitap.
- Ballgati, E. (2021). Administrimi shtetëror i këngës tradicionale qytetare shkodrane gjatë periudhës socialiste. *Antropologjia*, 3(1), 43-68.
- Bardhoshi, N. (2010). Për një antropologji të modernitetit shqiptar. *Polis*(9), 77-87.
- Bauman, Z. (2013). *Sosyologjik Düşünmek* (A. Yılmaz, Trans.; 9 ed.). Ayrıntı Yayınları.
- Devi, P. B. (2008). Content analysis. *Research methods for social work*, 5, 1-20.
- Duka, V. (2007). *Histori e Shqipërisë, 1912 - 2000*. Shtëpia Botuese "Kristalina - KH".
- Gezer, Ö. (2017). Sanat siyaset ilişkisi: propaganda ve protesto. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 6(39), 3091-3110.
- Giddens, A. (2013). *Pasojat e Modernitetit* (F. T. Valbona NATHANALI, Blerjana BINO, Trans.). UETPRESS.
- Hankollari, B. (2021). Botëkuptimi socialist dhe politikat e tij botë - reduktuese. *Antropologjia*, 2(2), 117 - 144.
- Hoxha, E. (2014). Love, Erotic Art and the Moral in the Albanian Socialist Realism. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(3), 613-613.
- İdrizi, İ. (2014). Sundimi komunist në Shqipëri në periudhën e vonë të tij nga perspektiva e historisë kulturore. *Përfaqja* (32-33), 70-87.
- İsufi, A. (2018). Realizmi Socialist, İdeologjia dhe Propaganda. *Anglisticum. Journal of the Association - Institute for English Language and American Studies*, 7(11), 69-82.
- İsufi, A. (2020). Realizmi socialist, liberalizmi dhe formalizmi. *Anglisticum. Journal of the association - intitutute for english language and american studies.*, 7(10), 102 - 112.
- Kalo, S. (2021). Trupi në pikturën e realizmit socialist: shprehje fantazish, ankthesh, dëshirash. *Antropologjia*, 2(2), 32-52.
- Latifi, B. (2014). Etnocentrizmi dhe ksenofobia në Shqipërinë komuniste. *Symbol*(2), 61-78.
- Luku, E. (2007). Aspekte të krizës dhe rënies së regjimit komunist në Shqipëri në gjysmën e dytë të viteve '80. *Gjurmime Albanologjike-Seria e shkencave historike*(37), 11-27.
- Minga, M. (2018). Muzika shqiptare në rrugët e ndërtimit socialist: Institucione dhe institucionalizim. *Antropologji*, 1(1), 41-63.
- Weber, R. T. P. (1989). *Basic content analysis*. Sage.
- Woodcock, S. (2008). Diktatura Pa Humor-Ose Mungesa e Barsoletave Shqiptare mbi Socializmin. *Polis*(5), 65-76.
- Yılmaz, A. (2014). Sanat ve Siyaset İlişkisinin Dönüşümü. *Art-e Sanat Dergisi*, 7(14), 285-315.